

Tekenen in de tijd 175

27 november-3 december 2022

Vanaf de eerste zondag van de advent staat tijdens het getijdengebed een nieuwe icoon in de Dominicuskerk. Erik Borgman staat stil bij deze afbeelding van de Moeder Gods van het Teken. Zij verzinnebeeldt de kerk, de troost die zij biedt en de verantwoordelijkheid die geloof impliceert.

Heel toepasselijk verscheen hij onverwacht en vrijwel onaangekondigd. Ik had iconenschilder Vader Silouan Medema gevraagd een icoon te maken die in de adventsperiode tijdens het bidden van de getijden in de kerk zou kunnen staan. Aanvankelijk zegde hij toe, maar later stuurde hij bericht dat het toch niet lukte. Andere, eerder aangenomen werkzaamheden waren vertraagd. Ik liet hem weten daar begrip voor te hebben, maar dat als het op het laatste moment toch mogelijk zou blijven de icoon op tijd te leveren, ik zeer dankbaar zou zijn. Afgelopen zondag stuurde Vader Silouan een mail dat de icoon af was. Of ik hem kon komen halen. Maandagmiddag reisde ik daarom naar Deurne en kwam terug met een icoon die de Moeder Gods van het Teken verbeeldt. Daarop staat Maria afgebeeld in gebedshouding, met op de plaats van haar buik het Christuskind. Geen baby, maar een jongetje van een jaar of twaalf. Een kleine week stond de icoon in onze huiskamer en had ik er uitzicht op. Nu staat hij in de kerk en mis ik eerlijk gezegd dat uitzicht een beetje.

De Moeder Gods van het Teken: het gaat om het teken waarover de profeet Jesaja spreekt in wat zo'n beetje de kerstprofetie bij uitstek is geworden. Er staat: 'De jonge vrouw is zwanger, en zal een zoon ter wereld brengen, en u zult hem de naam Immanuël geven' (Jesaja 7,14). Dit vers wordt in het evangelie van Matteüs geciteerd als: 'Zie, de maagd zal zwanger worden en een zoon baren, en ze zullen Hem de naam Immanuël geven, wat betekent: God met ons' (Matteüs 1,23). Het gaat hier om een verborgen teken en dat ontroert mij deze advent meer dan ooit. Er zijn niet zo veel redenen om te hopen, in mijn beleving, en toch is God op een nog onzichtbare manier met ons en bereidt zich voor om onder ons geboren te worden. Ook dan blijft zijn aanwezigheid grotendeels verborgen, zo weten wij: engelen spreken over Hem en bezingen Hem (Lucas 2,9-13) en een ster verkondigt zijn geboorte (Matteüs 2,2), maar Hij wordt slechts opgemerkt door herders op het veld en magiërs van ver weg.

Het is bovendien een ongewild teken. De profeet Jesaja draagt in de naam van God koning Achaz op een teken te vragen, maar Achaz weigert (Jesaja 7,11-12). Dat teken krijg je toch, zegt Jesaja vervolgens, en dan komt de aankondiging van de zwangerschap van een jonge vrouw. Er is geen alledaagser en geen onherroepelijker teken van openheid voor toekomst dan dat er ondanks alles vrouwen de geboorte van kinderen verwachten.

Naarmate de icoon langer in de huiskamer stond en ik er vaker naar keek, zag ik duidelijk dat de icoon in zekere zin het beeld is van de kerk, van de kerk zoals wij die in het Huis van Dominicus zouden willen zijn. Maria heft haar handen omhoog, naar God, en dat geeft aan dat zij in gebed is. Zij richt zich op God en laat zich raken en dragen door zijn aanwezigheid. Door deze ontvankelijkheid wordt zij een ruimte van Gods verborgen aanwezigheid die uiteindelijk aan het licht zal komen. Doorgaans wordt het Christuskind in de Moeder Gods van het Teken-icoon afgebeeld met een boek in zijn hand. Daarmee wordt getuigd dat Hij de vervulling is van wat de Bijbelse geschriften verkondigen. Vader Silouan heeft het Kind echter geschilderd met in zijn

handen het brood en de wijn van de eucharistie. Daarmee voedt Christus degenen die in hem geloven via de kerk met zijn goddelijke aanwezigheid en krijgen zij zelf de mogelijkheid op hun beurt tempels van zijn aanwezigheid in de wereld te worden. 'Teken en instrument', zegt de dogmatische constitutie over de kerk van het Tweede Vaticaans Concilie: gelovigen laten in hun geloof zien dat God bij de wereld aanwezig is en zij zijn ook zelf een manier waarop God aanwezig is in de wereld en waarop deze aanwezigheid zich manifesteert.

Wij willen graag iets voor de wereld betekenen. Wij geloven dat God dat van ons vraagt, Jezus Christus ons daartoe uitzendt en de Heilige Geest ons daartoe inspireert. Maar het antwoord op de vraag wat er dan gedaan moet worden, zal ons alleen worden als we erom bidden. Als we onze leegte onder ogen durven zien, het feit dat we vaak niet weten wat we zouden moeten doen of waar we goed aan doen, dan kan deze leegte gevuld worden en kan ons een weg worden gewezen. Als wij onszelf echter wijsmaken dat het toch duidelijk is wat er gedaan moet worden om de problemen op te lossen, dan worden wij nooit een plaats waar Gods aanwezigheid onder ons opnieuw geboren kan worden. Dan gaan wij het programma uitvoeren dat wij kunnen bedenken, niet omdat het ons hoop geeft maar omdat het niet doen ons een gevoel van verlorenheid geeft. Toch kan alleen wie zijn eigen verlorenheid toegeeft, gevonden worden door Degene die komt om te zoeken en te redden wat verloren is (vgl. Lucas 9,10). Alleen wie gevonden en gered is, heeft de wereld werkelijk iets te bieden wat zij niet heeft en waarin zij verstrikt en gevangen zit.

Koning Achaz wil geen teken aan God vragen, laat hij de profeet Jesaja weten. Schijnheilig motiveert hij dit door te zeggen dat hij God niet op de proef wil stellen (Jesaja 7,12). Het lijkt er eerder op dat hij zichzelf niet op de proef wil laten stellen, zich niet wil laten aanzeggen dat niet alles verloren is en dat wanneer hij erin kan geloven, er ondanks de schijn van het tegendeel wel degelijk toekomst kan worden gevonden. Dan moet hij immers verantwoordelijkheid nemen en zien dat iedere zwangere vrouw en ieder kind dat zich er in de stilte van een baarmoeder op voorbereidt geboren te worden, een vraag aan hem is. Wil jij mij ruimte geven en het leven gunnen, je inspannen mij te geven wat ik nodig heb?

15 november kwam volgens de officiële, zij het niet erg betrouwbare tellingen de acht miljardste mens op aarde. Van verschillende kanten werd ons verteld dat wij daarmee maar beter niet al te blij kunnen zijn. Het betekent immers meer druk op onze toch al fragiele ecosystemen en de noodzaak om nog meer voedsel te produceren. De toch al schaarse watervoorraad en de beperkte ruimte zullen met nog weer meer gedeeld moeten worden. De strijd om het bezit van schaarse goederen zal ongetwijfeld verder oplopen. Zoveel koningen Achaz die geen teken zien, maar een nieuw probleem, en die dat niet willen! God zij dank is het teken er toch en staat de uitnodiging nog altijd om in te gaan op haar aanwezigheid onder ons: de officiële acht miljardste wereldburger is een meisje dat geboren werd op de Filippijnen.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus te Utrecht

De icoon van de Moeder Gods van het Teken is te zien op
<https://iconenschilder.nl/iconen/>

